

B. Metodika princípov rozhodovania Pamiatkového úradu SR vo veciach stavebnotechnického /alebo reštaurátorského/ zásahu

Vypracovali:
Kamil Alezár
Michael Balik
Tereza Bartošiková
Jozef Cincula
Jan Červenák
Edita Dziváková
Róbert Erdélyi
Pavel Fabian

Patrik Farkaš
Ingrid Gajdošová
Lucia Gdovinová
Anna Gondová
Denisa Halajová
Boris Hocheľ
Peter Horanský
Michal Hrčka
Jaroslav Hrivnák

Dominika Hulková-Ferenčíková
Iveta Chovanová
Pavol Ižvolt
Jozef Jarkovský
Veronika Kapišinská
Tomáš Klas
Romana Klasová
Michal Kloiber
Lucia Majtánová

Oto Makýš
Radoslav Mokriš
Andrea Nižňanská
Martin Neumann
Ernestína Paľová
Petra Pleváková
Beata Polomová
Elena Sabadošová
Katarína Smatanová

Soňa Ščepánová
Lubor Suchý
Zuzana Varechová
Michaela Vargová
Lubica Velasová-Szerdová
Jan Vinař
Darina Ulrychová
Marek Zelina

Metodika princípov rozhodovania Pamiatkového úradu SR vo veciach stavebnotechnického /alebo reštaurátorského/ zásahu

ÚVOD

Vážená odborná a laická verejnosť,

v rámci programu Plán obnovy a odolnosti Slovenskej republiky, komponentu 2: „*Reforma zvýšenia transparentnosti a zefektívnenia rozhodnutí Pamiatkového úradu SR*“ sme pre Vás pripravili súbor špecializovaných odborných metodík venovaných ochrane pamiatkového fondu, ktorých cieľom bolo objektivizovať a zjednotiť princípy rozhodovacích procesov krajských pamiatkových úradov. Teória práva hovorí: *Čo nie je tajné, je verejné*. Týmto ústredným heslom sme sa riadili aj my pri tvorbe odborných metodických materiálov. Od roku 2002, kedy bol zriadený Pamiatkový úrad Slovenskej republiky a krajské pamiatkové úrady, sa usilujeme pôsobiť na úseku ochrany pamiatkového fondu profesionálne, s úprimným záujmom o naše kultúrne dedičstvo. Veríme, že uplatňovaním transparentných pravidiel v každodennej praxi a prostredníctvom intenzívnej spolupráce s verejnosťou dokážeme efektívne chrániť kultúrne hodnoty, ktoré našim generáciám prepožičali dejiny.

V rozhodovacom procese pristupujeme k občanom na princípe rovnosti. Usilujeme sa, aby v podobných prípadoch nevznikali neodôvodnené rozdiely. Pri rôznorodosti pamiatkového fondu a pri individuálnom skúmaní pamiatkových hodnôt to nie je ľahké poslanie. Dôkazom našej snahy o transparentnosť sú už vydané a v praxi používané zásady ochrany pamiatkových území, ktoré spracovali krajské pamiatkové úrady pre všetky pamiatkové územia na Slovensku. Práve na ich základe sa realizuje výkon elementárnej ochrany chránených území. Aj prostredníctvom týchto zásad Pamiatkový úrad Slovenskej republiky ako druhostupňový správny orgán riadi a kontroluje výkon štátnej správy uskutočňovaný krajskými pamiatkovými úradmi. Je potrebné si ale uvedomiť, že ani najlepšie metodiky nemôžu obsiahnuť všetky situácie na pamiatke alebo v pamiatkovom území. Sú v nich zhrnuté všeobecné princípy, ktoré nenahradia individuálne poznanie pamiatky prostredníctvom detailných vedeckých a technických výskumov a z tohto dôvodu môžu mať v rozhodovacom procese len odporúčací charakter.

Špecializované metodiky, ktoré sme aktuálne pripravili, nadväzujú na zásady jednotlivých pamiatkových území a sumarizujú poznatky, ktoré sme za ostatné roky získali v praxi. Našou snahou je sprístupniť verejnosti pravidlá a postupy špecializovanej štátnej správy na úrovni aktuálneho vedeckého poznania pamiatkových hodnôt.

Metodiky vznikli v relatívne krátkom čase a pri ich tvorbe sme sa snažili pokryť všetky významné oblasti pamiatkovej obnovy. Autorský kolektív pozostával zo širokého spektra odborníkov – architektov, archeológov, historikov umenia, historikov, reštaurátorov, špecialistov na historickú zeleň, technológov, ekonómov, projektantov pozemného staviteľstva, konštruktérov, statikov, projektantov požiarnej ochrany, stavebnej fyziky a ďalších stavebných špecialistov. Zastúpení v ňom boli odborníci Pamiatkového úradu, vedeckého a akademického prostredia či z praxe,

ale aj kolegovia z Českej republiky. Metodiky prešli pripomienkovacím procesom.

Metodiky majú slúžiť nielen vlastníkom národných kultúrnych pamiatok a nehnuteľností v pamiatkových územiach, ale aj projektantom, dizajnérom, stavbárom, developerom. Nápomocné môžu byť pri vzdelávaní študentov technických, aj humanitných smerov. Prihovráame sa nimi tiež zamestnancom verejnej správy a samosprávy, komunálnym a župným politikom, a veríme, že vďaka príprave zrozumiteľných pravidiel prispejeme k zvýšeniu kvality ochrany pamiatkového fondu. Od kvalitnej obnovy a prezentácie pamiatkového fondu sa odvíja aj vzťah občanov k štátu, k vlastnému mestu, obci, miestu. Zachovanie pamiatkového fondu má aj významný ekonomický presah, ktorý sa odráža v hospodárení samospráv, v objeme cestovného ruchu, ale aj v trhovej cene samotných nehnuteľností.

Stav pamiatkového fondu u nás nie je uspokojivý. Po roku 1989 početní reštituenti naprieč celým Slovenskom prevzali pamiatkový fond vo veľmi zdevastovanom stave. Investičný dlh bol taký veľký, že navrátenie majetkov bolo pre staronových vlastníkov skôr príťažou. Žiaľ, ešte bude trvať veľmi dlhé obdobie, kým sa na Slovensku opäť obnoví dôstojný reprezentačný charakter pamiatkového fondu v rozsahu, aký si právom zaslúži. Máme ako štát čo doháňať. V opačnom prípade, ak by sme nezlepšovali stav pamiatkového fondu, ak by naše mestá a obce mali charakterizovať zanedbané budovy, ak by stavebníci mali stavať a prestavovať bez akejkolvek koncepcie, ak by mali pribúdať čierne stavby a v uliciach by dominoval informačný smog, potom by sme nemohli hovoriť o nás ako o kultúrnom národe.

Pamiatková obnova musí vychádzať z poznania pamiatkových hodnôt chránenej stavby. Záseh do nej musí ale zároveň zodpovedať všeobecným technickým požiadavkám na výstavbu. Tie sa týkajú územnotechnického riešenia výstavby, ako aj stavebnotechnického riešenia stavby. Usmerňovanie pamiatkových obnov si preto vyžaduje, aby Pamiatkový úrad Slovenskej republiky kumuloval odborníkov viacerých odborných smerov – humanitných, technických, ale aj spoločenských a právnych. Jediným spôsobom, ako je možné zvládnuť túto zložitú agendu, je tímová spolupráca všetkých odborných profesií, ktorá je podporená systémom celoživotného vzdelávania.

Úspešnosť pamiatkových obnov však v konečnom dôsledku závisí najmä od vzťahu samotných vlastníkov k pamiatkovým hodnotám a od profesionality všetkých aktérov, ktorí sa na pamiatkovej obnove podieľajú. Máme na mysli predovšetkým výskumníkov, inžinierov, architektov, reštaurátorov, remeselníkov a stavebné realizačné firmy. Iniciátormi pamiatkových obnov sú obvykle vlastníci kultúrnych pamiatok. Mnohí individuálni vlastníci ani netušia, že investičná činnosť, ktorú vykonávajú, je prácou špecialistov investícií. Nejde pritom iba o profesionálov – investorov, ktorí zastupujú štát, cirkvi alebo iné právnické osoby, ale v najväčšej miere ide o fyzické osoby –

občanov, ktorí sa popri svojej práci a rodine starajú o významnú súčasť nášho spoločného kultúrneho dedičstva.

Sme toho názoru, že vlastníci každej súčasti pamiatkového fondu preto nesmú byť vo svojom postavení osamotení, ale majú mať podporu celej spoločnosti. Plnohodnotne realizovať súbor špecializovaných činností pri pamiatkových obnovách je pre bežného občana veľkou ekonomickou i psychickou záťažou. Títo občania dodnes nemajú postavenie, ktoré im v spoločnosti právom patrí, a ktoré by aspoň čiastočne kompenzovalo mieru ich zodpovednosti. Na rozdiel od iných oblastí spoločenského života vlastníci pamiatkového fondu spravujú majetky veľkej ekonomickej a kultúrno-spoločenskej hodnoty, pričom musia zohľadňovať aj verejný záujem.

Spoluautori odborných metodík si uvedomujú nezastupiteľnú úlohu vlastníkov pri obnove pamiatkového fondu. Je na škodu veci, že vlastníci kultúrnych pamiatok nemajú dodnes svoju stavovskú organizáciu.

Pamiatkari nielen rozhodujú o právach a povinnostiach vlastníkov ako účastníkov konania, ale zároveň bezodplatne svojimi odbornými a právnymi vedomosťami pomáhajú vlastníkom zabezpečiť dobrý technický, prevádzkový a estetický stav pamiatkového fondu.

S vedomím týchto skutočností sme spracovali túto „kuchársku knihu“ pamiatkovej ochrany na Slovensku, ako jednu z foriem nemateriálnej odbornej pomoci vlastníkom. Veríme, že prispeje k lepšej vzdelanosti odborníkov, ale aj laikov. Metodiky sa budú priebežne aktualizovať a časom pribudnú možno ďalšie, na základe požiadaviek aplikačnej praxe pamiatkových orgánov. Práca s metodikami a s kultúrnym dedičstvom vo všeobecnosti sa neustále vyvíja a mení, preto by metodiky mali byť „živým“ materiálom, ktorý bude reagovať na vývoj spoločnosti a aktuálne vedecké poznatky v oblasti pamiatkovej ochrany.

Autori

ZOZNAM METODÍK

1. Úvod
2. Legislatíva, medzinárodné dohovory a charty
3. Požiadavky na predprojektovú a projektovú prípravu
 - Príloha č. 1. Iné odporúčania na urýchlenie postupu/realizácie a na minimalizáciu zásahov do pamiatky (= ekonomicky aj časovo efektívnejšia obnova)
 - Príloha č. 2. Všeobecné odporúčania na správne nastavenie projektu obnovy
 - Príloha č. 3. Odporúčania podľa formy vlastníctva
4. Urbanizmus
 - Príloha č. 1. Územný priemet ochrany pamiatkových hodnôt územia
 - Príloha č. 2. Terminologický slovník
5. Archeológia
 - Príloha č. 1. Štandardy realizácie archeologického výskumu
 - Príloha č. 2. Fond archeologických prameňov. Správa a starostlivosť
 - Príloha č. 3. Konzervácia
 - Príloha č. 4. Konzervácia železných nálezov
6. Reštaurovanie výtvarných súčastí architektúry
7. Stavebná časť – typologické druhy
 - Torzálna architektúra
 - Sakrálna architektúra
 - Meštianska architektúra
 - Kaštiele a kúrie
 - Moderná architektúra
 - Technické pamiatky
 - Ludové staviteľstvo
 - Historická zeleň
8. Stavebná časť – stavebné prvky
 - Výplne stavebných otvorov – okná
 - Výplne stavebných otvorov – dvere/brány
 - Komíny
 - Podlahy, stropy, schodiská
 - časť Podlahy
 - časť Stropy
 - časť Schodiská
 - Omietky a fasádne farby
 - Príloha č. 1. Terminologický slovník
 - Príloha č. 2. Rozšírená obrazová príloha
 - Strechy, krytiny, klampiarske prvky a krovky
 - Príloha č. 1. Terminologický slovník s obrazovou prílohou
9. Stavebná časť – materiály
 - Murované konštrukcie
 - Kameň a kamenné stavby
 - Hlina a hlinené stavby
 - Tehlové murivo
 - Drevo a drevené stavby
 - Železobetón a betónové stavby
 - Príloha č. 1. Historický vývoj železobetónových a betónových stavieb na území Slovenska
 - Kovové konštrukcie
10. Údržba a preventívna ochrana
 - Vetranie a mikroklima
 - Vlhnutie objektov, soli a sanácia vlhkosti a biodegradácia (riasy, machy, huby), sanácia
11. Súčasná požiadavky na výstavbu
 - Protipožiarna ochrana
 - Príloha č. 1. Údaje o vlastníctve, druhoch kultúrnych pamiatok, užívaní stavieb počas roka, protipožiarnom zabezpečení, požiarovosti, spôsobe vykurovania, vybavenia požiarotechnickými zariadeniami, zariadeniami na zásah, zabezpečení stavieb požiarovou vodou.
 - Príloha č. 2. Štatistika požiarovosti z roku 2020, 2021 a 2022.
 - Príloha č. 3. Požiadavky vyhlášky o požiarnej prevencii na opatrenia pri činnostiach so zvýšeným nebezpečenstvom vzniku požiaru.
 - Hygiena a ochrana životného prostredia
 - Statika, technické normy, sanácie
 - Príloha č. 1. Príprava a realizácia oprav a stavebných zásahů do nosných konštrukcií pamiatkovo chránených stavieb.
 - Príloha č. 2. Oprava zdiva a objektů zřícenin.
 - Príloha č. 3. Ochrana dřeva.
 - Príloha č. 4. Spoje dřevěných konstrukcí.
 - Príloha č. 5. Obytné podkroví v historických objektech.
 - Príloha č. 6. Drevené konstrukce.
 - Príloha č. 7. Hrázděné konstrukce.
 - Príloha č. 8. Historická stavba a její nosné konstrukce.
 - Energetická efektívita historických stavieb
 - Bezbariérové navrhovanie
 - Osvetlenie
 - Fotovoltika
 - Reklama
 - Príloha č. 1. Grafická príloha.
 - Príloha č. 2. Fotografická príloha.
12. Terminologický slovník
 - Terminologický slovník urbanizmu, architektúry, nehnuteľných výtvarných diel a huteľných pamiatok
 - Stavebnotechnický slovník pamiatkovej obnovy
 - Terminologický slovník metodológie ochrany pamiatkového fondu – vybrané pojmy